

Umumî haritacılık :

1:400,000 mikyasındaki Kipert haritalarının
yapılması ve kıymeti fenniyesi

Yazan : Bnb.

İ. Hakkı

Alelum haritalar insan bilgisine müşahede ve mukayese esasına göre kat'î ve müfit şeklini verdikleri cihetle, insanlar üzerinde oturdukları arz hakkında daha ilk iptidaî fikri edindikleri zamandan itibaren harita tanzimine teşebbüs etmişlerdir. Ve medeniyetin terakkisi ve ihtiyacatın çoğalması nisbetinde de haritalar mikyası büyümek ve müsbet ilimlere ve fenlere, tatbikata esas olmak mevkiine geçmişlerdir.

Bu ihtiyaçtan hasıl olan topoğrafya haritalarının yapılmasına hemen bütün dünya on sekizinci asrın ikinci yarısında başlanmıştır. Sebebi vücudu ihtiyacatı medeniye, umraniye ve müdafaai memleket olan harita ve haritacılık; medeniyet, umran ve bilhassa fen ve san'atla beraber terakki etmiştir. Fen ve san'atın ilerlemesi haritacılığa yeni yeni derece sıhhatı yüksek ve kabiliyeti istimali kolay âletler temin etmiş, haritacılıkta bu âletlerin kabiliyetine göre tarzı mesaisini medeniyete, umrana pişva ve müdafaai memlekete esas olacak şekilde tanzim ve tertip etmiştir.

1841 senesine kadar memleketimizin yalnız İngilizler tarafından yapılmış sahil haritası ile bazı ecnebî seyyahların basit âletlerle kabaca mevkilerini tayin ettikleri bazı mevaki ve şehirlerin ve bunlara göre, hiç bir kıymeti ilmiyesi olmadan tanzim edilmiş küçük mikyaslı coğrafya haritaları vardı.

1841 ve 42 senesinde Hanri Kipert isminde bir Prusya zabitanın idare ettiği bir Alman gurubu, Anadolunun Őimâli garbisinde altı paftalık bir kısım arazinin 1/400,000 mikyasında haritasını yapmıŐtır.

1854 senesinde tekrar bu mıntıka üzerinde çalıŐılarak bu haritalar tab ve 1/1.500,000 mikyasında olmak üzere 1884 senesinde neŐredilmiŐlerdir.

Daha sonra garptan orta Anadoluya kadar 1/400,000 mikyasında yirmi dört paftalık bir haritayı Henri Kipertın oğlu Richard Kipert, 1902 senesinde yapmıŐtır. İlk olarak yapılan bu haritalardan, bizim 1/200,000 mikyaslı haritalarımız intiŐar sahasına çıkıncaya kadar her t¸rl¸ noksan ve yanlıŐlarına rağmen istifade edilmiŐtir.

Kipert haritasının yapılıŐ tarzı Őu idi :

O zamanki Osmanlı h¸k¸metinin m¸saade ve himayei mahsusası ile harita yapan bu heyet, kendi maksadına ve arazinin, halin icabına g¸re bir tarzı mesai takip zaruretinde idi. Heyetin ¸ esas maksadı vardı.

a) Ticarî : Bu mıntıkayı medenî âleme mal¸m kılmak, yani m¸mk¸n olduğu kadar meçhuliyetten kurtarmak ve bu suretle para kazanmak,

b) İktisadî : Mıntıkayı her t¸rl¸ kabiliyetile tetkik ve tettebb¸ ederek ¸zerinde ne gibi umranî iŐler yapılabileceğini ve imtiyaz almak ve saire suretile ne gibi istifadeler edilebileceğini tetkik etmek,

c) Siyasî : İmtiyaz ve inhisar almak gibi kısmen siyasî ve kısmen ticarî ve diğer her hangi bir suretle de siyasî istifadeler temini için yardımcı bir kuvvet olacak hiristiyân anasını tesbit ve bunları himaye ve teŐvik etmek.

Arazi vaziyeti de şöyle idi : Harita ahzına esas olacak hiç bir ihzarat evvelce mevcut değildi. Mıntakayı mansaplarına yakın geniş ve menbalarına yakın dar vadilerle kısmen muntazam bir silsile, kısmen de gayri muntazam dağ kütlelerinden mürekkep bir arazi teşkil ediyordu. Yollar ekseriyetle yalnız hayvanatın ve insanların müruruna müsaitti. Memleketin idaresi mutlakiyet, halk müteassıp fakat eyi kalpli, saf ve misafirperver insanlardı.

Şu vaziyete ve şu maksatlara göre Kipert mümkün olduğu kadar az masrafla ve haritacılığın mütevali ve müteakip işlerinin hepsini birden ve süratle yapmak yolunu aradı. Onca haritanın bir meleket haritası, memleketin umran ve müdafaa esbabını teshil ve takviye edecek kıymetli ve sıhhatli bir harita olmasına lüzum yoktu. Yeter ki az para ile yapılsın, kâr temin etsin ve diğer maksatlarına vefa edebilsin.

Hiç bir nirengisi ve topoğraf haritasına esas olacak hiç bir tesisatı olmayan bu mıntakada Kipert guruplarını, basit ve kaba bir şekilde mevkii coğrafilerini tayin edecek, yani nirengi teşkil edebilecek aletlerle ve çok basit topoğrafya âletleriyle ve barometre ile teçhiz etti. Lâzımgelen vesaiti nakliye ve yardımcı eşhastı bulduktan sonra memurlarını muayyen vazifelerle muayyen vadiler ve istikametler dahilinde ilerlemek üzere işe sevketti. İşlerine ve işlerinin tarzı ceryanına bakarak hükmedebiliriz ki; Kipert memurlarında heyet rasadatı da yapabilecek bir teodolitle ayar edilmiş bir kronometre, plançeteli âlet ve barometre bulunmakta idi.

Hemen umumiyetle işe sahilden ve bulunulan noktanın evvelce İngilizler tarafından yapılmış olan sahil haritası üzerindeki noktanın yakınından başlanmıştı. Elde bulunan topoğrafya aletleriyle bulunulan yerin mümkün olan sıhhatle tafsilâtı

alınıyor, daha ilerde görünen kabili tefrik noktalarda bilâhara tekatü ettirilmek üzere rasatlandırılıyordu. Rakımlar umumiyetle barometre veya müsellesat tesviyesi ile yapılıyordu.

Haritanın mikyası münhani tersimine müsait olmadığından umumî şekilde vadi iç yamaçları, dereler, yalama usulile gösteriliyor. Takip olunan güzergâh tarafeynindeki araziden görünebilen yerler tekatü usulile mümkün olduğu kadar sahih tersim ediliyor. Görünmeyen, binaenaleyh tekatü ettirilerek ve tek rasatla olsun istikamet gönderilip te tahmin ile konmasına da imkân bulunmayan yerlerde yanlarında bulunan jandarma veya yerli ahalden tahkik suretile ve semaî olduğuna da işaret olmak üzere noktalı çizgilerle resmolunuyordu. Jandarma ve yerli ahali kısmen malûmatlarını doğru söyledikleri gibi kısmen de ya bilmediklerinden veya kasten yanlış söylemişlerdir.

Şu halde Kipert'in haritalarında tafsilâtla dolu olan ve yer yer rakımları da yazılı bulunan kısımlar; üzerinde memurların bizzat dolaştıkları, diğer yerler ise ancak semaî malûmata müsteniden tersim edilmiş yerlerdir.

Kipert'in haritacılığın muhtelif aksamı üzerinde kuvvetli malûmatı bulunan ve iyi çalışan memurları çok az zaman sarfederek maksatlarına uygun olacak şekilde çok güzel çalışmışlar ve ellerindeki vesaitten çok güzel istifade etmişlerdir. Ve böylelikle iki sene kadar az bir zaman içinde oldukça vasi bir mıntakayı meçhuliyetten kurtaracak ve askerî, ticarî, siyasî, iktisadî, umranî bir çok maksatlara az, çok vefa edebilecek bir kroğrafya haritasını meydana getirdiler. Tabiatile basit ve umumî mahiyeti haiz bulunan istikşafî bir kroğrafya haritası üzerinde derececi sıhhat tetkikat ve mütaleatı lüzumsuzdur.